

87. Vince József bukaresti nagykövet jelentése az RKP országos konferenciájáról és a tervbe vett újabb területi-közigazgatási reformról.¹ Bukarest, 1967. december 16.

Szigorúan titkos!

196/1/Bukarest

Az RKP Országos Konferenciájának napirendjén a népgazdasági tervezés megjavítása mellett szerepelt Románia közigazgatási-területi megszerzésének megjavítása is.

Ismeretes az is, hogy a konferenciának tulajdonképpen egy harmadik napirendi pontja is lett: a vezető párt és állami szervek hatáskörének módosítása és ezzel kapcsolatban a személyi változások. Ez utóbbi „napirendi pont”, elsősorban érdekességénél fogva, mind a konferencián résztvevőinek, mind pedig a belföldi közvéleménynek inkább lekötötte a figyelmét, mint a területi közigazgatási beosztás megváltoztatása. Hozzátehetjük ehhez azt is, hogy a főtitkári beszámoló maga is közel háromszor akkora terjedelmet szentelt a vezető szervek átalakítása kérdéseinek, mint a területi közigazgatási beosztás problémájának.

A területi közigazgatási beosztás megváltoztatásáról szóló főtitkári beszámoló rész új eleme az, hogy a majdani megyék határai kialakításánál figyelembe veendő tényezők között hangsúlyozottan említi a lakosság nemzeti összetételét is. Az RKP KB október 5–6.-i plenáris ülésén a területi közigazgatási beosztás megjavításáról elfogadott irányelvek – amint erre már korábbi jelentésünkben felhívjuk a figyelmet – az új megyék határainak kialakításánál a gazdasági, földrajzi, demográfiai szempontokat tartják szükségesnek figyelembe venni, nem említvén tehát a tényezők között a nemzetiségi összetételt.

A megyehatárok kialakításának ezt az új szempontját érvényesíti Fazekas Jánosnak, a VB tagjának felszólalása amikor részletesen ismerteti a Székelyföldön létrehozni javasolt új megye határait.

E javaslat szerint 5 jelenlegi járásból alkotnák meg az új megyét. (Udvarhely, Csík, Gyergyó, Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy).

Az ily módon kialakítandó új megye területe megítélésünk szerint kb. 3/4 része lenne a mai [Maros-]Magyar Autonóm Tartomány területének. Ha figyelembe vesszük, hogy az irányelvek 40–45 megye létrehozását tartják szükségesnek, úgy meg kell állapítanunk, hogy területet tekintve ez a „Székely megye” bizonyára egyike lesz a legnagyobb megyéknek. (A két világháború között a szóban forgó területen három megye volt: Udvarhely, Háromszék- és Csík megye). Ugyanakkor, amikor ez az új megye területi nagyságát tekintve a legnagyobbak közé tartozna, ipari fejlettség szempontjából viszont az utolsók egyike lenne hosszú éveken keresztül. Ismeretes, hogy a felsorolt 5 járás a M-MAT, ill. a Brassó tartomány iparosítás tekintetében legelmaradottabb részét képezi. Többek véleménye szerint a Fazekas János által említett „Székely megyé”-vel kapcsolatos elképzelésnek a konferencián történt részletes ismertetése arra van hivatva, hogy eloszlassa azt az aggodalmat, és csökkentse a Románia számára nyilvánvalóan káros külföldi érdeklődést, melyet a M-MAT megszüntetésének tervbevétele váltott ki. Az új megyének a terve, amint az első visszhangokból megítélhetjük, az erdélyi magyarság körében ellentétes álláspontokat és sok kérdést váltott ki. És utóbbiak közül a legfontosabb: vajon milyen módon nyer majd megoldást a Székelyföldön kívül a többi magyarlakta vidék – az itteni magyarság túlnyomó többségét felölelő – megyéinek megszerzése?

¹ A jelentést megkapta Kállai Gyula, Komócsin Zoltán, Szirmai István, Ilku Pál, Aczél György, Puja Frigyes és Lakos Sándor.

Az országos konferenciának a területi közigazgatási beosztás megváltoztatása feletti vitájában új elemet képeznek a helyi tanácsok végrehajtó bizottságainak szervezeti átalakításáról szóló megállapítások is. A főtitkári beszámolóból és az egyes felszólalásokból (Cozma, Gere és mások) kivehetően az egyes szakigazgatási ágak munkáját végző VB osztályok megszűnnek és a VB-nek illetve a felső szakigazgatási szervezetek alárendelt végrehajtó szervek fogják a feladatokat ellátni. Ezt az ún. kettős alárendeltséget úgyszólván minden felszólalás hangsúlyozta. Ha még pontosan nem lehet választ adni arra, hogy ezek a végrehajtási szervek tulajdonképpen milyen kapcsolatot tartanak fenn az illető helyi tanácsokkal. A konferencia felszólalói hangoztatták a helyi államigazgatási szervek szervezetét és működését szabályozó, új törvény elkészítésének szükségességét is.

Mindabból amit a területi-közigazgatási átszervezésből addig megtudhattunk olyan véleményünk alakult ki, hogy az nem egyszerűen a tartományok megyékké történő átszervezését, a járási fokozat megszüntetését jelenti, hanem magát a tanácsi rendszert, annak Romániában és nálunk is ismert változatát gyökeresen megváltoztathatja. A legfelső párt- és állami szervek hatáskörének átszervezésénél érvényesíteni kívánt elv ölt testet a konferenciának abban az állásfoglalásában is, mely szerint a jövőbeni megyei és városi pártbizottságok első titkárai a megfelelő tanácsok elnökei is lesznek, e pártbizottságok titkárai államigazgatási tisztséget is betöltenek. A helyi gazdasági tevékenységet a megyei pártbizottságnak közvetlenül alárendelt újonnan létrehozandó gazdasági bizottságok fogják – ugyancsak KB-hoz hasonlóan – az ideológiai és kulturális munkát is közvetlenül irányítani.

A ma ismert anyagok alapján nehéz akárcsak felvázolni is, hogy a párt és az államapparátus feladatkörének az említettek közül kivehető összemosódása vajon milyen mértékű lesz? Megítélésünk szerint ezzel kapcsolatban még a párt felső vezetésében is csak vázlatos elképzeléseink léteznek.

Az országos konferencia egyik szembeötlő vonása volt a RKP nemzetiségi politikája helyességének, eredményeinek, a nemzetiségek egyenjogúságának hangsúlyozott bemutatása. A főtitkári beszámoló nyomatékosan aláhúzza, hogy az új közigazgatási szervezetek gondoskodniuk kell arról, hogy az alkotmánynak az anyanyelv nyelvhasználatára vonatkozó előírásait szigorúan tiszteletben kell tartsák és államigazgatásban, iskolában és a művelődésügyi intézményekben. Kiemeli továbbá a párt- és állami szervek feladatát általában a nemzetiségek egyenjogúságának biztosításában.

Fazekas János 10 pontban foglalta össze a Romániában élő nemzetiségek jogait, azok megvalósulásának biztosítékait és a román néphez fűződő kapcsolataik elveit. Beszédének e pontokat követő részében megállapítja: „Íme kedves Elvtársak, ez a valóság. És ez a valóság sziklaszilárd, nem lehet sem eltagadni, sem pedig eltorzítani!”. Megítélésünk szerint azonban a 10 pontban foglalt olyan tételek, mint a nemzetiségeknek a román népével egyenlő politikai, társadalmi stb. jogai, a nemzetiségek hagyományainak a román nép hagyományaival való egyenlő ápolása a legjobb esetben is elérendő célokat fogalmaznak meg – és nem a ma valóságát tükrözik.

A főtitkáron és Fazekas Jánoson kívül még sokan mások hangsúlyozták a Romániában élő nemzetiségek alkotmányos, kulturális stb. jogainak megvalósulását, ill. ezek maradéktalan érvényesülésének biztosítékait az új államigazgatási szervezet keretében is. Megjegyezzük, hogy a romániai nemzetiségi politika dicsőítésének – tehát nem egyszerűen dicséretének – feladatát ismét Hajdú Győző látta el. Például szolgáljon felszólalásának egyetlen mondata: „A szemek azért ragyognak egyformán, a szívek azért dobognak egyszerre a mi nagy családunkban, mert egy anya, Románia Szocialista Köztársaság gyermekei vagyunk.”

Szerényebb mértékben hasonlóan beszélt Létay Lajos is, a Kolozsvárt megjelenő Utunk c. hetilap főszerkesztője. Meg kell állapítani, hogy Fazekas János beszédének is egyik jellemzője volt az RKP nemzetiségi politikája eredményeinek túlhangsúlyozása és mindenekelőtt a főtítkár azzal kapcsolatos személyes szerepének túlbuzgó kiemelése. Mindehhez hozzá kell azt is tenni, hogy az országos konferencia felszólalói akár VB tagokról, akár egyszerű dolgozókról volt szó nem mulasztották el Ceaușescu főtítkárnak a konkrét területek fejlesztésében betöltött szerepének hangsúlyozását?

Az RKP nemzetiségi politikájának érvényesülését hivatott bizonyítani az is, hogy az államtanács az egyik alelnöki posztra, az onnan távozó Gere Mihály helyére Péterfi Istvánt, a kolozsvári Babeș-Bolyai Egyetem prorektorát választotta meg. (Ehelyütt csupán megemlíjtjük, hogy Péterfit az őt ismerők a politikus közügyektől visszahúzódó tudóstípusnak tartják). Gere Mihály (A M-MAT volt elnöke), a KB titkára, a Helyi Közigazgatási Bizottság elnökeként a kormány tagja lett. (Fazekas János miniszterelnök-helyettes mellett ő a második magyar nemzetiségű tagja a Minisztertanácsnak.) Gere Mihálynak erre az új állami posztra történt megválasztásának igazi érdekességét az adja, hogy a Helyi Közigazgatási Bizottság fogja irányítani és minden bizonnyal végrehajtani a területi közigazgatási beosztás megváltoztatását, ill. az új helyi államigazgatási szervek létrehozását. Ily módon tehát a területi közigazgatási beosztás gyakorlati magvalósítása – amelynek nemzetiségi politikai jelentőségére több ízben már rámutattunk – éppen egy magyar nemzetiségű funkcionárius fogja – legalábbis operatív értelemben – irányítani.

Az RKP országos konferenciája a nemzetiségi politika – fentiekben csupán vázolt – demonstrálásával véleményünk szerint annak a folyamatnak a magasabb szintű folytatása, amelyet a november 26.-i Scânteia cikk indított el. Az a véleményünk tehát, hogy az országos konferencia is meg kívánta nyugtatni mind a külföldi közvéleményt arról, hogy a M-MAT megszűnése nem jelenti a nemzetiségek, elsősorban a magyar nemzetiség, jogainak csorbítását.

*Vince József s.k.
nagykövet*

MOL külügyminisztériumi TÜK-iratok Románia, XIX-J-1-j, 18. doboz, 16/b csomó, 004538/1/1967 sz., sokszorosított gépirat.